

GAT

GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM

Gazdag László: A „hiányzó egyenlet” probléma

Rétvári László: Természetierőforrás-hasznosítás és környezetvédelem
Nyugat-Magyarországon

Czike László: A magyar rendszerváltás tizenkét évének politikai
gazdaságtana

Balázs Judit: A bűnözéstől a szervezett bűnözésig

Pápai Erzsébet: A társadalmi tőke mint versenytényező

Kalmár Gabriella: Egészségügyi kérdések az Európai Unióban és
Magyarországon

2002/2

Társadalomtudományi folyóirat

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Andrásy Adél, Dr. Dézsy József,
Dr. Fecske Mihály, Dr. Gidai Erzsébet (a szerkesztőbizottság elnöke)

Megjelenik félévente

Készült a soproni Felsőoktatásért Alapítvány támogatásával

GT

A szedést Bosnyákovits Józsefné készítette,
a tördelés Takács Eszter munkája.
A nyomtatás 2003 májusában készült

Szerkeszti: Kormányosné Aranyi Krisztina

Felelős kiadó: Dr. Gidai Erzsébet
Kiadja a „Prognózis 2000” Alapítvány
ISSN 0865 7823

Tartalom

GAZDASÁG	5
Gazdag László: A „hiányzó egyenlet” probléma	5
Rétvári László: Természetierőforrás-hasznosítás és környezetvédelem Nyugat-Magyarországon	38
Czike László: A magyar rendszerváltás tizenkét évének politikai gazdaságtana	84
TÁRSADALOM	177
Balázs Judit: A bűnözéstől a szervezett bűnözésig	177
Pápai Erzsébet: A társadalmi tőke mint versenytényező.....	208
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	221
Kalmár Gabriella: Egészségügyi kérdések az Európai Unióban és Magyarországon.....	221

TÁRSADALOM

Balázs Judit

A BŰNÖZÉSTŐL A SZERVEZETT BŰNÖZÉSIG ¹

BEVEZETŐ

A közvélemény-kutatások eredménye szerint Magyarországon az anyagi egzisztenciális gondok után a bűnözés, a közbiztonság állapota foglalkoztatja legjobban a lakosságot. „Sokan tartják úgy, ha másban nem is, de a bűnözésben felzárkóztunk a Nyugathoz.”² Tény, hogy az elmúlt húsz évben megnégyszereződött, 1989–91 között pedig a korábbi időszakhoz mérten kétszeressé vált az ismert bűncselekmények száma.

A 80-as évek vége és a 90-es évek közepe között eltelt időszakban a bűncselekmények száma csaknem háromszorosára emelkedett, ezen belül azonban az erőszakos cselekmények száma „mindössze” másfélszeresére nőtt. Ez utóbbi bűncselekmény-kategórián belül azonban jelentős változások következtek be, mert a 60-as években az erőszak elsősorban a falusi környezetben fordult elő. Ez a tény jórészt az ingázó életmódra vezethető vissza. Az erőltetett iparosítás miatt a vidéki emberek tömegesen vállaltak munkát a nagyvárosokban, majd a hét végén hazautaztak, és ott hon nemegyszer torkollott családi konfliktusba az előző és az új nemzedék életmódja és értékrendje közötti mind nagyobb különbség.

A 80-as évekig egyébként is a családon belül, illetőleg a szórakozás során elkövetkezett erőszak volt a meghatározó; az emberölések áldozatainak döntő többsége a gyilkos rokona, barátja, vagy legalábbis ismerőse, például alkalmi szórakozópartnere volt.

A felgyorsult urbanizáció következményeképpen a 80-as évekre az erőszak városi jelenségűvé vált. A vidékről városba került emberek szo-

---

¹ A tanulmány részlet a szerzőnek a Hanns Seidel Alapítvány gondozásában, „Organisierte Kriminalität – Bestandsaufnahme, Transnationale Dimension, Wege der Bekämpfung” címmel megjelent kötetéből.

² Gonda György: Bűnök és bűnözők In: Cégvezetés. 1997. július.

ciológiai jellemzői változatlanok maradtak, vagyis széles körükben aratt az alkoholizmus, a kulturális igénytelenség, az erőszak, az önbíráskodásra való hajlam. Alapvető változást jelentett azonban, hogy korábban az erőszakos bűnözést a konfliktusok motiválták, a nyolcvanas évek derekától azonban mint gyakoribbá vált az anyagi haszonszerzésből elkövetett bűncselekmény.

A vagyon elleni bűncselekmények megsokasodásában meghatározó a politikai-gazdasági rendszerváltás, melynek során egyesek óriási vagyonra tettek szert, sokan viszont az átalakulás egyértelmű veszteseivé váltak. A hagyományos értékek devalválódtak, és sokak számára nem az erőszakot elutasító normák váltak meghatározóvá, hanem egy új szemlélet, mely szerint a *siker és az erőszak* összekapcsolódó fogalmak.³

A bűnözésben várható, majd bekövetkezett változások kutatása⁴ már a 80-as években ráirányította a figyelmet a *gazdasági bűnözésre*, amely a statisztika alapján még nem volt jelentős, de hatása az idők folyamán *túlnőtt belső* jellegén. Egyre több jel mutat/mutatott arra, hogy a jövőben a bűnözés meghatározó területe lesz a gazdaságban realizálódó bűnözés, melynek talaján a *szervezett bűnözés* meg érlelődött.

A rendszerváltás, a jogszabályok képlékenysége, a határok megnyitása hazánkban is részben a hagyományos bűnözés felfutását, részben számunkra új bűncselekményfajták megjelenését és elszaporodását hozta magával. ***Magyarország a szervezett nemzetközi bűnözés színterévé vált.***

A BŰNÖZÉSTŐL A SZERVEZETT BŰNÖZÉSIG

Magyarországon a szervezett bűnözés jelenléte a lakosság számára szinte csak néhány éve érzékelhető. Kézzelfoghatóvá lett az utcai lövöldözésekkel, robbantásokkal, leszámolásokkal, egy-egy nagy volumenű gazdasági bűncselekmény ismertté válásával. Ezen jelenségek felszínre jötte ter-

³ „A 20.század elején olyan kapitalizmust építünk, amely a társadalom jelentős részének az életminőségét a 19. századi formákba veti vissza.” A Privatizációs Kutatóintézet tanulmánya, szerk. Matolcsy György. 1997.

⁴ A kutatást DSc. Diczig István kriminológus vezette.

mészeten a rendszerváltást követő társadalmi-gazdasági nehézségeknek és a határok megnyitásának tudható be. A hazánkba áramló nyugati tőke és keleti emberáradat megteremtette a szervezett bűnözés alapjaként funkcionáló viszonylagos anyagi jólétet és a (oroszlán) „humán tőkét”. Ettől kezdve kialakulóban van az addig még csak filmekből is alig ismert szervezett bűnözés, de csakúgy, mint az átalakulóban lévő volt szocialista országok mindegyikében, Magyarország esetében is a szervezett bűnözés gyökerei távolabbra nyúlnak vissza. Pontosabban a hetvenes évekre.

Magyarországon már a pártállam „hőskorának” idejében kialakult a gazdasági bűnözés, de akkor még a társadalmi rendszer korlátok közé szorította. A főleg lokális bűnözés elkövetési módját tekintve a *joghézagokra, a gazdasági szabályzók kijátszására, vissza nem térítendő támogatások megszervezésére és különféle gazdasági előnyök* kihasználására alapozott. A folyamatok ugyanakkor korrupcióval is szorosan összefonódtak. A cél az adott gazdasági szervezet számára az ily módon szerzett előny magáncélra történő elvonása volt. A gazdasági bűncselekmények útján szerzett anyagi haszon materiális igények kielégítését szolgálta, lényegében **felélés** jellegű volt. Később a jelentősebb visszaélésekből már tartalék képzése is lehetséges volt, de ez is lényegében a vagyonszerzés korlátozása miatt természetesen csak felélési célt szolgálhatott. Jelleget tekintve azonban újszerűnek mondható bűnözésfajta jelent meg, hiszen a 80-as évekre a piaci élet dinamikusabbá válásával, új gazdasági formák térhódításával ezekben az években lehetőség kínálkozott az alig vagy egyáltalán nem tetten érhető ügyeskedésekre. A sorra alakuló gmk-k⁵, kisvállalkozások, szerződéses üzletek számával arányosan nőtt a gazdasági bűncselekmények száma. Az első olyan forma, mely pénzmosásra is lehetőséget teremtett, az úgynevezett gebines (szerződéses vállalkozások) üzletek működtetése volt. A betöréses lopásokból és egyéb bűncselekményekből származó pénzek jó része a gebines üzletek révén „legalizáló-

⁵ A gmk-k, azaz gazdasági munkaközösségek alapítása lehetőséget teremtett arra, hogy a gyáron belül külön dotálás ellenében különmunkát végezzenek a dolgozók.

dott”. A 70-es évek időszaka a szervezett bűnözéshez vezető időszak **első szakaszaként**⁶ értékelhető.

A bűnügyi statisztikák tükrében a jelenség úgy mutatkozik meg, hogy az ismertté vált bűncselekmények száma 1974–76 között évi 8%-os emelkedést mutat.⁷ Okai elsősorban anyagi természetűek, miután hetvenes évek első harmadában az árubőség megnő, ám az igény kielégítésének lehetősége ezt nem követi arányosan. Az évtized végére némileg csökken a bűncselekmények száma, majd a nyolcvanas évekre újra megnövekszik.

Az 1980-as évek elejétől azonban már nemcsak számszerű, hanem bizonyos jellegű minőségi változás is bekövetkezett. A bűnözéstől a szervezett bűnözésig tartó folyamat kialakulásának második lépcsőfoka erre az évtizedre tehető. Az első bűnözési periódusban megtollasodott emberek számára elérkezett az alkalom, amikor ferde úton szerzett pénzüket busás haszonnal tisztára moshatták. Ez az esemény az előprivatizáció, a kisebb butikok és üzletek magánkézbe kerülése. Már ezelőtt is élhettek az érintettek jövedelmező befektetési módszerekkel, az uzsorakamatra való hitelfolyósítással, de abban az időszakban kevés embernek volt szüksége nagyobb volumenű tőkére. Az előprivatizáció során sokan igényeltek kölcsönöket, és ha máshogy nem kaptak, bízva szerencsájukban, magán-személyektől is vettek fel hitelt. Így a hitelkeresők köre megnőtt, valamint a bűnözők saját maguk is befektethették pénzüket az előprivatizációba. A bűnözők magyarországi vagyona ebben az időszakban valószínűleg jelentősen gyarapodott. Feltehetően a vagyon nem kis része már akkor külföldre vándorolt, majd a rendszerválást követően mint „meszszemenő védelmet élvező” külföldi tőkebefektetés jelent meg hazánkban.

⁶ Részletesebben lásd Diczig István: *Gazdaság és Társadalom* 1993. 2.

⁷ A korszak jellegzetesége még a betörésekből származó nagyértékű vagyontárgyak külföldre csempészése. A betörésektől a szervezett bűnözéssel talált kapcsolatig hosszú az út. Az eltulajdonított értéktárgyak nyom nélkül eltűntek. Később egyértelművé vált, hogy feltűnő gyorsasággal és akadály nélkül külföldre csempészték őket. A magyar bűnöző réteg feltehetően ekkor kerül először kapcsolatba a külföldi szervezett bűnözéssel. A betörők vélhetően magyarországi tippadók segítségével hajtották végre a bűncselekmények sorozatát, a felgöngyölítésre váró szálak azonban hirtelen túl messzire (magasra) vezettek, így a nyomozást rendszerint érdemi eredmény nélkül lezárták. Erről természetesen a központilag manipulált és cenzúrázott médiák miatt a magyar közvélemény sokáig nem szerezhetett tudomást.

Ez időszakban a bűnözők száma is jelentősen megnőtt. Ugyanis az uzsorakamatra felvett hiteleket záros határidőn belül kellett, és a maffia törvényeit ismerve ajánlatos is volt visszafizetni. Azonban a hitelfelvevők közül sokan nem találták meg számításaikat, és ha kénytelenek voltak pénzt szerezni, a legegyszerűbb módhoz, a bűnhöz fordultak. Vagyis a bűnözés megteremtette és kényszerpályára terelve önmagát gerjesztve növelte hatókörét és dimenzióit.⁸

Gazdaságilag az időszakot a Nyugat felé történő nyitás és a gazdasági megtorpanás párhuzamos folyamata jellemzi. Ezt a kettősséget tükrözi a bűnözés alakulása is. 1979–80-tól évi csaknem 6%-kal, majd 1983-tól évi 10%-kal növekszik a bűnözés. Az 1986-os év, amely az életszínvonal nagyarányú visszafogását hozta, addig nem tapasztalt bűnözési hullámot indított el, a bűnözés egy év alatt 15%-kal növekedett.⁹

A gazdaságban kezdődő, majd lassan szélesedő liberalizálódás lehetővé tette a változatlan módszerekkel végzett bűnöző tevékenységből származó anyagi javakból vagyon, főleg készpénz vagy valuta felhalmozását, majd lakások, családi házak építését. Megkezdődött a nagy értékű nyugati gépkocsik vásárlása is. Ezt a szakaszt tehát inkább a **vagyonfelhalmozás** jellemezte, mely a magántulajdon gyarapodásában fejeződött ki. A 80-as évek végével ez a **második szakasz** is lezárult. A büntető jogalkotás és jogalkalmazás is tükrözi ezt a viszonylag „stabil” időszakot. A jogszabályokban kevés változás történt, és a jogerős ítéletek sem utaltak alapvető változásra.

A SZERVEZETT BŰNÖZÉS ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON A 90-ES ÉVEKBEN

A gazdasági bűnözésben a 90-es évek elejétől újabb minőségi változás következett be. A magántőke felszabadítása, a vállalkozás szabadságának megvalósulása új helyzetet teremtett. A legális tőkepiac mozgásba hozta

⁸ Icsó Attila közgazdász hallgató Szervezett bűnözés a nagyvilágban és Magyarországon c. kutatásai. Soproni Egyetem, Világgazdasági Tanszék.

⁹ Póczik Szilveszter: Rendszerváltás és kriminalitás. In: Valóság. 96/6. 79

az illegális forrásokat is, amely a gazdasági rendszer átalakításából és változásából – közte a privatizációból – fakadó lehetőségeket is maximálisan kihasználta. A büntető jogalkotás igyekezett lépést tartani a változásokkal az új elkövetői magatartások büntető normáinak megteremtésével, de mindvégig lépéshátrányban maradt.

Felmérhetetlen kárt okozott a magyar gazdaság számára az elhibázott, korrupt privatizáció, az osztogatás-fosztogatás, a nyugatról beszivárgó kalandor tőke, vagy az a gyakorlat, amely a magyar pénzüzetek hitelfolyósítását jellemezte. Milliárdok veszttek el és kerültek magánkézbe ellenszolgáltatás nélkül. A büntető eljárások tanúsága szerint – ha egyáltalán eljutott odáig az ügy – a bűnüldöző szervek megtalálták a sértettet, megállapították az elkövetés módszerét, egyre gyakrabban a felelősöket is, csak a bűncselekmény útján szerzett milliók-milliárdok holléte, sorsa maradt ismeretlen. De ez csak a látszat. Megvannak ezek a milliárdok, csak most már nem vagyon, hanem tőke formájában jelennek meg. A gazdasági bűncselekmények útján szerzett tőke könnyen elrejtethető, befektethető, hiszen a tőke eredetének vizsgálatára csak a bűncselekmény alapos gyanúja esetén van lehetőség. De addig el is kell jutni. A legnagyobb kárt pedig az okozza, hogy a tisztességesen működő és adózó gazdasági szervezetek nem versenyképesek azokkal szemben, akik tisztességtelen eszközöket (is) alkalmaznak. A 90-es években lezajló folyamatot a szervezett bűnözés kialakulásának *harmadik szakaszaként* értékelhetjük.

A harmadik lépés a szervezett bűnözés magyarországi útján jóval nagyobb volumenű az előző kettőnél. Ez a fokozat a privatizáció teremtette nagy befektetési lehetőségeknek köszönhető. Az első két szakaszban óriási vagyonra szert tett bűnözők újabb hitelezési és befektetési lehetőségekhez jutottak, vagyonuk tovább nőtt. Itt már meg kell említenünk a magasabb politikai körök szerepét is, hiszen a privatizáció során a jó üzletek megszerzéséhez nem volt elég csupán pénz, bizonyos protekció is kellett. Ezt a protekciót pedig csak úgy lehetett megszerezni, ha vagy saját maguk voltak jelen, de legalábbis ismerősük, barátjuk volt érdekelt a felsőbb vezetésben, vagy a korrupció vitathatatlan virágzását kihasználva

akkor környékezték meg és szervezték be a pénzért sok mindenre hajlandó „támogatókat”. A bűnözők, mint eddig mindenhol, elérték a legfelsőbb szintet is.

Kriminológusok véleménye szerint a 90-es évek időszakának legfontosabb tanulsága: a kialakult *szervezett bűnözésből származó pénzek beépültek az eredeti tőkefelhalmozás*¹⁰ folyamatába. A napjainkban lezajló folyamatok a szervezett bűnözés kialakulásában akár *negyedik szakaszként* is értékelhetők, hiszen megkezdődött a tőke legális működtetése és fokozatos elhatárolása attól a bűnös folyamattól, amelyben keletkezett, vagyis nem pénz, hanem tőke tisztára mosásának folyamata figyelhető meg. Ebbe a körbe tartozik a gazdasági bűnözés útján szerzett tőke elrejtése is. A „tetten ért” elkövetőről hamar kiderül, hogy semmilye sincs, szegény, mint a templom egere, de elfogadható magyarázatot sem tud adni a keresett pénzről. A rossz gazdasági feltételek, a megbízhatatlan partnerek, a gazdasági veszteséget előidéző okok, a magas hitelkamatok, adók stb. mint magyarázat szerepelnek az eljárás során, de a pénznek nyoma veszett.

Később persze megjelenik ez a tőke rokonok, barátok, megbízható emberek nevén, a valódi tulajdonost pedig rendszerint belső szindikátusi szerződés leplezi. E tőke a viharfelhők elmúltával kilép a nyílt színre és megkezdí működését. Hónapok vagy évek multán derül ki (ha kiderül), hogy a vállalkozásban a hajdani gyanúsítottak milyen érdekeltséggel bírnak. Ki tudja ma a különféle részvények, értékpapírok, üzletrészek és kamatra elhelyezett pénzek stb. rengetegében megállapítani, ki is a valódi jogosult. E kérdés kapcsán érdemes megnézni, honnan rekrutálódott az új gazdasági elit.

A GAZDASÁGI ELIT

A 90-es évek közepén végzett felmérés szerint a gazdasági elit lényegesen lassabban cserélődik a posztkommunista országokban, mint a politikai. Kar-

¹⁰ A szerző közgazdaságtudományi szempontból nem osztja a véleményt, miszerint Magyarország az eredeti tőkefelhalmozás folyamatát éli át. A szerző a kérdésre az „Kitekintés” fejezetben fejt ki erre vonatkozó véleményét.

rierjüket a szocializmusban a *lojalitásukkal* vagy *szaktudásukkal* (nem egy esetben a kettő összefonódott) megalapozók közül kerül ki az új elit zöme.

Az új elitbe való bekerülés három fő csatornája közül *kettő* a régi rendszerből indult. Különösen igaz ez az állami és a privatizált vállalatok esetében, amelyeknél egyébként nem nagyon különbözik az első számú vezetők „előélet” szerinti összetétele. Magyarországon mindkét csoportban 80% fölött van azok aránya, akik már 1988-ban is a vállalatok felső vezetésében voltak. „Alulról” csak a vezérigazgatók 13-16%-a érkezett, tisztán állampárti apparátusi pozíciókból pedig 2%-uk. Igazából a privatizáció sajátos kelet-európai, magyarországi változata teremtette meg a politikai befolyás, pozíció felhasználását vagyonszerzésre. Hiszen a privatizáció hatalmas lehetőségeket nyújtott. Elég arra emlékeztetni, hogy az 1997-ben kinevezett privatizációs miniszter kijelentette, hogy a kormány a privatizációból származó bevételek felével, hozzávetőlegesen 20 milliárd dollárral nem tud elszámolni. Ekkorra már a magyar ipar 70%-át, a teljes energiaszektorot privatizálták.¹¹ Valójában nem történt más, mint a *politikai hatalom konvertálása gazdasági hatalommá*.¹² Az igazi vesztély azonban abban állt, hogy „kirabolom és továbbállok”¹³, azaz „szpáhi birtokként” kezelem a megszerzett vagyont.

Kívülről bekerülni az elitbe igazán csak a magánalapítású vállalatok esetében volt esély. A szocializmusban vezetőként kiépített politikai és szakmai kapcsolatokon túl az elitbe kerülés harmadik jellemző előzménye a *második gazdaságban* szerzett tapasztalatok

¹¹ Suchmann Tamás privatizációs miniszter lemondását az ún. Tocsik-botrány robbantotta ki. Tocsik Márta ügyvédnőt megbízták, hogy a privatizációból az önkormányzatoknak járó jogos összegeket próbálja tárgyalások útján „csökkenteni”. A „sikeres” tárgyalások eredményeképpen Tocsik Márta 800 millió Ft-ot tehetett zsebre. A néphumor azóta a korrupció egységét „1 Tocsikban” jelölte meg. A több éve folyó per első fokú ítéletében 1999 februárjában Tocsik Mártát felmentették. A pénz egyébként eltűnt. Ugyancsak felmentették Szokai Imrét és az ÁPV Rt. egész vezérkarát. Elítélték ezzel szemben Bodvai László MSZP-s országgyűlési képviselőt, a párt pénztárnokát. Az ügygel részletesen foglalkozik a *Blikk* 1999. február 9-i száma.

¹² Balázs Judit: *Democracy Post-State Socialist Style. Eastern Europe in Transition. A Chance or Threat to Peace.* Polish Institute of International Affairs. Warsaw. 1991. 82–89. A szerző a fenti publikációban részletes elemzését adja a privatizáció menetének, bemutatva a visszaélésekre lehetőséget nyújtó törvényalkotást is.

¹³ Menyhay Imre kiváló elemzését adja a jelenségnek a „Káin esti meséi” c. megjelent könyvében. Akadémiai Kiadó 1998.

1. táblázat

Pártmúlt és gazdasági elit: vállalati vezérigazgatók megoszlása %-ban				
Állampárti tisztség	1988.	1993: a cég		
		állami szektorban	privatizált	magánalapítású
Pártfunkcionárius	49.0	30.8	335.0	17.2
Párttag	73.3	65.3	67.3	43.8

Forrás: HVG 1995. július 75.

A tőke jó része napjainkra önálló életre kel, legalizálását cégbejegyzés, részvény, értékpapír stb. végén legális adózott jövedelem fedezi. Ki kértelkedhet ezek után – a rágalmazás vádjának veszélye nélkül – ezen üzletemberek tisztességében. A tévedések elkerülése végett meg kell jelezni, hogy a fentiekben csak a tisztességtelen úton szerzett javakról van szó, melyek elkövetői csak egy részét teszik ki a gazdasági élet résztvevőinek. A rejtett gazdaság nagyságrendjét csak becsülni lehet. A legszerényebb találgatások is milliárdokat emlegetnek. A kutatási eredmények ezt nem cáfolják.

A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN MEGJELENT ÚJ BŰNÖZÉSI FORMÁK

A pártállam idején szinte ismeretlen volt a „tranzit embercsempészet”, azaz külföldi állampolgárok szökésének megszervezése, lebonyolítása Magyarország határain keresztül. Átmenetileg működtek embercsempészek 1956-ban, a forradalom után menekítettek külföldre rendszerint magyarok magyarokat. De ismeretes az 50-es évek elején is magyarok kiszöktetésének megszervezése. Az már más kérdés, hogy nem egy esetben provokatőrök vállalták az külföldre szöktetés megszervezését, és a gyanútlan áldozat egyenesen az ÁVH karjaiba futott.

Tömeges méretekben a rendszerváltás után került sor az embercsempészsre. A Scotland Yard helyettes rendőrfőnökének véleménye szerint „Magyarországot 30 000 kínai használja ugródeszkának”. A brit rendőr-

ség adatai szerint Csehországban, Szlovákiában, Magyarországon több elemében illegális ki-, illetve nyugat-európai bevándorlás folyik szervezeten a Kígyóút nevű csoport irányításával.¹⁴ Magyarországon összesen 60 000 kínai tartózkodik továbbutazási céllal. A brit hatóságok véleménye szerint a jövőben drámai méretekben nő meg a Kínából származó embercsempészet. Érdekes módon a magyar hatóságoknak nincs tudomásuk a Kígyóútról.

A JELENLEGI HELYZET

Magyarországon a kutatók a GDP 30-35%-ának megfelelő méretű fekete gazdaságról beszélnek, a Központi Statisztikai hivatal ezzel szemben 15-20%-ra teszi ezt az arányt.

Az alábbi táblázat (2. táblázat) hosszú idősorai szemléletesen mutatják azt a folyamatot, amely a magyarországi bűnözés jelenlegi állapotához vezetett. A számokból levonható következtetések arra utalnak, hogy aránytalanul nőtt meg az összlakosságon belül a *fiatalkorú* bűnelkövetők száma. Az adatok összevetéséből ugyanakkor kitűnik, hogy a jogerősen elítéltek száma arányaiban *lényegesen elmarad* a bűnelkövetők számához képest a vizsgált időszak kezdetén és végén.

2. táblázat¹⁵

A bűnözés alakulása Magyarországon 1965–1997 között										
Év	Bűncselekmények száma	Bűnelkövetők száma			A jogerősen elítéltek száma			A jogerősen elítéltek száma 1000 lakosra		
		Fiatalkorú	Felnőtt	Összesen	Fiatalkorú	Felnőtt	Összesen	Fiatalkorú	Felnőtt	Összesen
1965	121 961	7 415	79 900	87 315	5 037	63 936	68 973	744	82	870
1970	122 289	8 314	58 363	66 677	4 942	46 036	50 978	646	608	611

¹⁴ Az emberkereskedő szervezet futárait, akik szervezik, kísérik a kijutandó csoportokat, embereket, „kígyófejeknek” nevezik. Tarifájuk személyenként tízezer angol font, de gyakran ennek a többszöröse, mert az embercsempészek esetenként „másodállásban” emberrablóknak csapnak fel. A kijuttatandó személy családja – miután kifizette a pénzt – Kínában egyszer csak kap egy telefont, és ha a család nem fizet további húszt-harmincezer fontot, megölik. A Kígyóút fenntartásában feltételezhetően közreműködő fucsieni bandákat az egész világon rettegik. Japánban a helyi alvilág, a nem kevésbé „jó hírű” jakuzák elborzadva gondolnak a távol-keleti szigetországban is aktív fucsieni „kollegáikkal” való összetűzés rémére.

¹⁵ A számadatok a szöveges részben folytatódnak.

1975	120 889	7 520	64 529	72 049	5 339	59 233	64 572	909	746	757
1980	130 470	6 535	66 345	72 880	4 613	55 300	59 913	906	692	705
1985	165 816	9 449	76 317	85 766	6 067	54 851	60 981	1 034	693	716
1990	341 061	12 264	99 990	112 254	5 156	42 538	47 694	751	548	564
1991	440 370	13 509	109 326	122 835	6 200	59 447	65 647	884	765	775
1992	447 215	15 706	117 168	132 644	6 898	70 538	77 481	970	905	911
1993	400 935	15 001	107 620	122 621	6 608	67 873	74 481	966	866	874
1994	389 451	14 479	105 015	119 494	7 537	70 787	78 324	1 161	903	923
1995	502 036	14 321	106 800	121 121	8 717	77 029	85 746	1 343	979	1 006
1996	466 050	13 544	108 682	122 226	7 769	75 525	83 294	1 335	953	979
1997	514 403	13 955	117 011	130 966	7 447	80 626	88 073	1 355	1 015	1 037

Forrás: Statisztikai Évkönyv 1998.

Az ezer lakosra jutó bűnelkövetők száma ugyanakkor nem nőtt olyan mértékben, mint ahogy a lakosság közérzete, a közbiztonság romlása ezt igazolná. A megállapítások összevetése arra enged következtetni, hogy egyrészt lényegesen megnőtt a *felderítetlen bűnesetek* száma, másrészt a bűnelkövetők nagy részének esetében *nem született jogerős ítélet*. Más kép bontakozik ki, ha a 3. és 4. táblázat adatait is vizsgáljuk. Ekkor kitűnik, hogy a bűnelkövetéseket illetően messze vezetnek a gazdasági bűncselekmények, és ha számszerűségükben nem is nőttek kiugró mértékben, megnőtt ezzel szemben igen lényegesen az elkövetési érték: alig néhány év leforgása alatt megháromszorozódott.

3. táblázat

Fővárosi és megyei bíróságokhoz érkezett ügyek jellegük szerint					
Jelleg	1990	1995	1996	1997	Ebből: főváros
Első fokú ügy					
Polgári per	1 697	2 523	2 825	2 907	1 297
Gazdasági per	30 474	2 884	2 428	2 411	1 333
Polgári és gazdasági nem peres ügy	134 254	14 891	14 942	14 383	5 170
Büntetőper	1 534	1 542	1 476	1 458	272
Büntető nem peres ügy	2 063	702	474	472	277

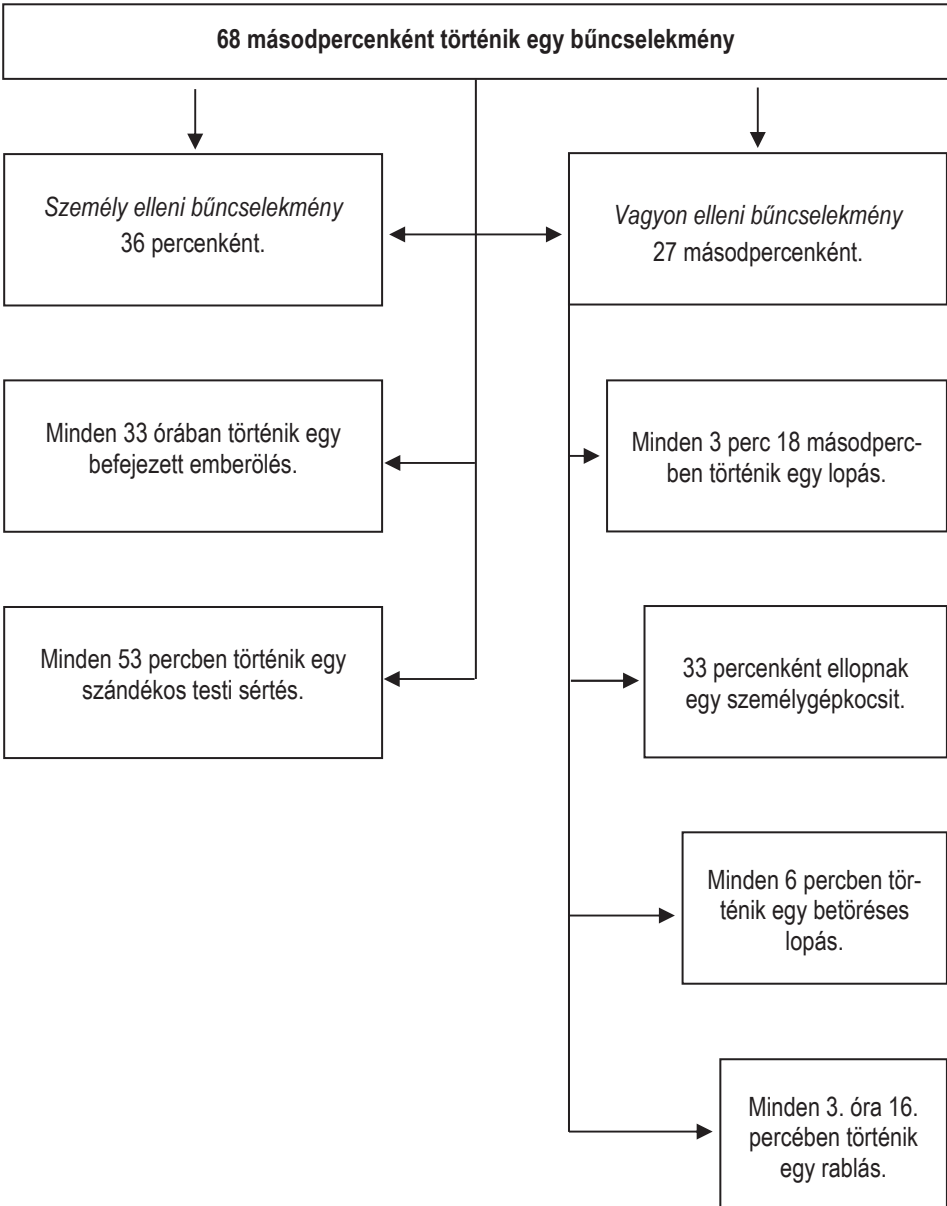
Forrás: Statisztikai Évkönyv. (Igazságügyi Minisztérium. KSH.) 1998. 258.

4. táblázat

A gazdasági bűncselekmények elkövetési értéke 1992–96 között					
Gazdasági bűncselekmények	1992	1993	1994	1995	1996
Elkövetési érték [milliárd Ft]	3.8	4.5	5.1	11.7	35.0
Előző év százalékában		119.0	111.2	231.5	299.1
USA dollárban [millió USD]	48.4	49.5	48.1	90.0	229.5
Előző év százalékában		102.1	97.3	186.9	255.1
A gazdasági bűncselekményt elkövetők „bevétele” óránként					
Forint [millió Ft]	0.4	0.5	0.6	1.3	4.0
USA dollár [ezer USD]	5.5	5.6	5.4	10.2	26.2
USD évi középárfolyama	78.98	92.04	105.13	130.22	152.7

1. grafikon

Ismertté vált bűncselekmények időbeli előfordulása Magyarországon 2000-ben

HELYZETKÉP AZ 1998–2002. IDŐSZAKBAN

A rendelkezésre álló adatok alapján az 1998-as év első kilenc hónapjában, szeptember végéig 451 422 bűncselekményt jegyeztek fel az egységes rendőrségi, ügyészségi statisztikákban: közel 30%-kal többet, mint az 1997-es év azonos időszakában. Kétszáz befejezett emberölés és 116 gyilkossági kísérletet vált ismertté. Az elmúlt év azonos időszakához képest jelentősen nőtt az embercsempészet gyanúja miatt elrendelt nyomozások száma, 556-ról 1966-ra. A kábítószerrel való visszaélések száma 494-ről 5231-re. Csődbüntett miatt negyedével több eljárást folytatott a rendőrség, mint az 1997-es év első kilenc hónapjában, összesen 350-et. Pénzhamisítás, hamispénz-forgalmazás miatt 1259 ügyben nyomoztak, ami 224%-os növekedést jelent az egy évvel korábbi azonos időszakhoz képest.

Kismértékben csökkent ugyanakkor a súlyos bűncselekmények közül a rablások száma, 2259-ről 2224-re. Nőtt ezzel szemben a lopások száma. Kilenc hónap alatt 146 242 lopást, zseblogást, illetve betöréses lopást jegyeztek fel a rendőrségi statisztikákban. Az év egészében nyolcezer zseblogást regisztráltak, de a tényleges szám valószínűleg ennél sokkal nagyobb, hiszen az áldozatok többsége – arányukat 50% felettire becsülik – külföldi, akik nem mindig tesznek bejelentést. Magyarországon ez az arány úgy is igaz, hogy nemcsak a sértettek, hanem az elkövetők közül is minden második külföldi. 10 691 személygépkocsit loptak el szeptember végéig. Összesen több mint százezer csalási ügyben nyomoz a rendőrség, ezek között kettő is van, melynek több mint tízezer a károsultja.

A vagyon elleni cselekményekkel okozott kár meghaladja a 67,5 milliárdot, ami közel egyötödével több, mint az 1997-es évi kárérték. A nyomozás során a rendőrség az összes kárból 11,8 milliárdot térített meg, közel háromszor annyit, mint az 1997-es év azonos időszakában. A rendőrség 99 113 bűnelkövetővel szemben járt el. 12 203 nő és 86 896 férfivel

szemben intézkedtek. Bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt 4570 külföldit vontak eljárás alá 1998. szeptember végéig.¹⁶

Viszonylag új jelenség az ÁFA-csalás, azaz a forgalmi adó jogtalan visszaigénylése.¹⁷ Ilyen jellegű szálak a legmagasabb körökig, többek között egészen az APEH újonnan (1998) kinevezett elnökéig vezetnek. A feljövőben lévő „divatos” számítógépes bűnözés vonatkozásában Magyarország egyelőre nem tartozik a fertőzöttek közé, ám nálunk is egyre nagyobb méreteket ölt az elektronikus úton elkövetett bűncselekmények száma. 1998 folyamán 21 hitelkártyacsalás ügyében folytattak nyomozást. Az 1998-as évben mintegy 10 milliárd forintra becsülték a hazai bankokat és biztosítókat ért számítógépes visszaélésekből fakadó károkat.

A bíróságok 2000-ben 97 ezer büntetőügyben jártak el, és az esetek 13 százalékában szabtak ki végrehajtható börtönbüntetést, így körülbelül 12 ezren kerültek rács mögé. Ugyanakkor minden ötödik eljárás felfüggesztett szabadságvesztés, csaknem minden második pedig pénzbüntetés kiszabásával végződött. Ellentmondás, hogy miközben a bűnesetek száma 1987 és 1988 között csaknem háromszorosára nőtt, a börtönnépesség 25 ezerről 15 ezerre csökkent.

A kriminalitás 1999-ben és 2000-ben tapasztalt mérséklődését viszont a fogva tartottak számának ismételt emelkedése kísérte, tehát a „szankciók nem annyira a bűnügyi helyzethez, hanem sokkal inkább az aktuális kormányok kriminálpolitikájához igazodnak. A szigorítás azonban nem feltétlenül vezet eredményre, hiszen 2001-ben ismét több bűncselekményt regisztráltak, és a statisztika 2002-re is további romlást jelez.”¹⁸

¹⁶ Az adatok forrása: Tovább nőtt az ismert bűncselekmények száma. In: Népszabadság. 1998. október 31.

¹⁷ Vicclapba illő, de valós történet, amikor Stadler akasztói vállalkozó a Leonardo da Vinci Milánóban lévő Utolsó vacsora c. freskója után igényelte és kapta vissza a sokmilliós forgalmi adót.

¹⁸ Gönczöl Katalin: Elvetik a fokozott szigorít. In: Népszabadság 2002. november 20.

KORRUPCIÓ

Mottó

Mi a korrupció? Amiből kihagytak.
(általánosan elterjedt vicc a rendszerváltást követően)

Nemzetközi felmérések szerint a világon Skandinávia a korrupciótól leginkább mentes térség, Kelet-Európában viszont – Észtország után – Magyarországon vesztegethető meg legkevésbé a hivatalnokok. Legalábbis ezt állítja a Transparency International 1998 évi jelentése.¹⁹ A szervezet igazgatótanácsa arra is felhívja a figyelmet, hogy a fejlődő, illetve volt szocialista országokban elburjánzott korrupcióért részben a fejlett országokból származó cégek is felelősek.

Két ellentétes jellegű tevékenység gyakori kombinációja figyelhető meg a külföldi cégek esetében. Nemritkán ugyanaz a cég, amely határos növényvédő szereket kínál a kártevők ellen, az emberiség „jótévője”, a gazdasági bűnözés területére téved és a törvényeket kijátszva tevékenysége melléktermékeként keletkezett veszélyes hulladékot a „fejletlenebb” országban, Magyarországon helyezi el.²⁰ A kettős stratégia példaként világcégek hazánkban kommandósokkal veretik ki a szakszervezeti vezetőket a gyárterületről, míg nagylelkű adományokkal jutalmazták az anyaországi üzemekben dolgozót. A jó nevű elektronikai cikket forgalmazó világcég, mely a technika legcsodálatosabb vívmányait juttatja el Magyarországra ugyanazokkal a kamionokkal üres papírdobozokat szállít a határon ki és be, hogy felvehesse a soha ki nem szállított áruk fejében egy szegény ország exporttámogatását.²¹

A tervek szerint az Igazságügyi Minisztérium egy éven belül nemzeti korrupcióellenes programot készít elő. Ezzel próbál gátat vetni a rendkívül gyorsan elburjánzó korrupciós ügyleteknek. Az alábbi táblázat a kor-

¹⁹ A Transparency International évente teszi közzé listáját, amelyen a korrupció érzékelési indexe (CPI) tíztől a nulláig állítja rangsorba azt a 85 országot, amelyről a TI-nek legalább háromszori felmérésből vannak adatai. Forrásai: Economic Intelligence Unit országelemzései, Gallup International felmérései, a Világbank kockázatelemzései, üzletemberek információi.

²⁰ Az eset leírását lásd: Az Európai Unióból kitiltott növényvédő szerek a hazai piacon címmel. In: Népszabadság, 1998. július 8.

²¹ Hámosi Balázs: Kutyastratégiák. In: Közgazdasági Szemle 1998. december. 1108

rupció alakulásáról ad képet a rendszerváltás óta. A számok csak az ismertté vált eseteket tükrözik, szakértők véleménye szerint ez csak a „jég-hegy csúcsa”.

5. táblázat

Ismertté vált korrupciós bűncselekmények száma			
	1990	1995	1997
Vesztegetés	324	434	650
Befolyással üzérkedés	11	75	215

Forrás: Népszabadság 1999. január 12.

Egy 1998 februárjában végzett felmérés szerint²² közintézmények félezer felső szintű vezetője az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt.-t tartja a korrupció által leginkább érintett állami intézménynek. A megvesztegethetőség a tanulmány szerint leginkább a bankokat és a politikai pártokat fertőzte meg, a legtisztábbak az egyházak és a bíróságok. A Világbank által évente közzétett „TI-index” alapján hazánk világviszonylatban a közepesen korrupt országok között helyezkedik el.

FEDDHETETLEN BŰNÖZŐK

Információink szerint a Horn-kabinet idején sem szabályozta általános érvényű előírás a Belügyminisztériumban azt, hogy miként gátolják meg magas rangú rendőri vezetők és az alvilág tagjainak találkozóit. Állítólag Kuncze Gábor, a Horn-kormány belügyminisztere is többször kérte a rendőrség segítségét olyan találkozók előtt, amikor nem tudta, kik lesznek a beszélgetőpartnerei. Elgondolkoztató, hogy egy elismert, magas beosztású rendőrtiszt azt nyilatkozza egy országos napilapban, hogy a bűnszövetkezetek vezetőivel való *személyes kapcsolattartás* elengedhetetlen a nyomozati eredményekhez... Jóllehet épp azt a személyt kellene elfognia.

A szervezett bűnözés természetrajzából adódik, hogy összefonódik a legális gazdasággal nemcsak a tevékenységet illetően, hanem személyei-

²² A felmérést Vásárhelyi Mária szociológus, a Korridor Politikai Kutatások központjának munkatársa vezette.

ben is. De arra sincs igazán garancia, hogy a közéleti szereplők nyilvános rendezvényeken elkerülik a bűnözők társaságát, ezeket a személyeket nem lehet teljes biztonsággal kiszűrni. Ezt nehezíti ugyanis, hogy a szervezett bűnözői csoportok vezetői gyakorta feddhetetlen szereplői a gazdasági életnek, az esetek egy részében pedig a hatóság sem ismert olyan összefüggéseket, amely alapján felmerülhet a megalapozott gyanú. A nyílt eljárás során könnyen előfordulhat, hogy személyes kapcsolatba kerülnek a rendőrségi nyomozók a bűnözői körök vezetőivel, mert gyakorta a kiemelt személyek válnak sértettjeivé egy-egy bűncselekménynek. Az esetleges titkos találkozások lehetőségét azonban igen szigorú és egyértelmű törvények, belső utasítások szabályozzák. Ez gyakorlatilag kizárja azt, hogy egy rendőri vezető vagy nyomozó csupán érdeklődésből, esetleg kedvtelésből találkozzon a maffiafőnökkel.²³

A KERESZTAPA MÉG HIÁNYZIK

Budapesten jelenleg 10-15 olyan kiemelt besorolású magyar bűnöző él, akiket egy képzeletbeli asztalhoz ültetve mondhatnánk, hogy ők képezik a szervezett bűnözés krémjét. Mindegyiknek önálló csapata, alvezére van, adott esetben rövid idő alatt egyenként száznál is több felfegyverzett verőlegényt tudnának felsorakoztatni. A kiemelt vezérek közül azonban egy sem tekinthető a többiek fölé magasodó klasszikus keresztapának. A rendőrség rendelkezésére álló információk szerint nem is törekszik kizárólagos hatalomra egyetlen maffiafőnök és egyetlen bűnözői kör sem. Ma már az összes nagyobb csoport kialakított egyfajta védelmi gyűrűt: házon belül gondoskodnak például a lehallgatóberendezésekről, s nem ritka, hogy egyesek legális biztonsági cégeket üzemeltetnek ebből a célból.

BEFUTOTT INFORMÁCIÓK

Kiemelt bűnözők azonban szintén igyekeznek minél több adatot nyújtani a fontos rendőri vezetőkről. A befutott információk alapján az is biztosra

---

²³ Állítja Borai Ákos, a Belügyminisztérium jogi főosztályának vezetője.

vehető, hogy ezek a körök adott esetben akár ügyvédeiken vagy jogászai-
kon keresztül is igyekeznek rossz hírért költeni az adott rendőrnek. A hi-
vatalos állásponttal szemben ismeretes, hogy vannak bűnözők, akik kizá-
rólag magas beosztású rendőri vezetőkkel hajlandók találkozni. Ilyenfor-
mán egyáltalán nem kizárható, hogy más, akár magas rangú rendőrök fel-
vették a kapcsolatot valamelyik személlyel.

MAGYARORSZÁG ÉS A NEMZETKÖZI SZERVEZETT BŰNÖZÉS

A kilencvenes évek elejéig igazából csak magyar személyek által vezetett
bűnszövetkezetek működéséről tudtak a hatóságok. Ezt követően azon-
ban – úgy tűnik – minőségi változás következett be a magyar és a nem-
zetközi szervezett bűnözés kapcsolatépítésének folyamatába. Mi hozott
létre átütő változást? Számos folyamat játszott közre, csak a legfontosab-
bakat említve: a rendszerváltást követően megnyíltak a határok, leomlott
a vasfüggöny, hazánk ütközőszerepe egyrésztől *eltűnt* (Varsói Szerződés
felbomlása), másrésztől határozottan *megerősödött*. Ez földrajzi helyeze-
tünknek és szomszédainknak köszönhető. Keleten a SZU felbomlása után
létrejöttek és megerősödtek a nemzeti maffiák (Magyarország kapcsán
elsősorban az orosz és ukrán maffiát kell említenünk). A hazánkban ki-
alakuló, a térséghez képest viszonylagos nyugalom és az, hogy Magyar-
országról tulajdonképpen a világ bármely pontjára könnyű eljutni, egy-
értelművé tette a bűnözők számára azt, hogy országunkból tranzitország
lesz. Mint ismeretes, Magyarország hagyományosan turistaország, így a
vámkezelés, a külföldiek ellenőrzése meglehetősen liberális. Ugyanakkor
a 90-es évek elejére tehető számos országgal a diplomáciai kapcsolatok
felvétele (Dél-Korea, Dél-Afrika, Izrael), ami szintén a megnövekedett
idegenforgalom irányába hatott.

A keleti maffiák betörése a *prostitúció felvirágoztatásával kezdődött*.
Hamarosan orosz és ukrán futtatók otthonról hozott „humán tőkével” dol-

gozva átvették az ellenőrzést az éjszakai élet felett.²⁴ Mint ismeretes, a prostitúció nemcsak önmagában rendkívül káros társadalmi jelenség, veszélyét még fokozza, hogy rendszerint más bűncselekményekhez (kábitószer, fegyvercsempészsés, emberkereskedelem) kapcsolódik.

A *második lépcsőben* Magyarországon is a kábítószeresek érkeztek meg. Bár már jó ideje elérhetőek a különféle drogok, az igazi dömpinget a keleti országok messzi földjein termelt természetes eredetű „füvek”, és a volt SZU laboratóriumaiban előállított szintetikus kábítószeresek megjelenése jelentette.²⁵ Magyarország a korábbi „tranzitország” státuszából „célországá” lépett elő.

Az afganisztáni események a magyarországi drogpiacon is kihatottak, heroinhiány lépett fel, megkezdődött a drogpiacon újrafelosztása a kábítószer-kereskedő csoportok között. A kisebb dílercsoportok sorra beolvadtak azokba a nagyobb szervezetekbe, amelyeknek még nem apadtak ki teljesen a beszerzési forrásaik.²⁶

A SZU felbomlása ezeken a hagyományos üzletágakon felül még további lehetőségeket biztosított a maffia számára. A szovjet védelmi rendszer felbomlása biztos talajt adott azok alá, akik fegyverekkel akartak visszaéléseket elkövetni. A fejletlen rendszer, a pontatlan adminisztrációs szokások miatt egy-egy támaszponton nem tűnt fel néhány kézfegyver vagy kézigránát eltűnése. Ezekkel a fegyverekkel először magukat fegyverezték fel a bűnszövetkezetek, majd a felesleget áruba bocsátották.²⁷

---

²⁴ A prostitúció mindig jó üzlet lesz, és ez fokozottan igaz egy olyan országra, ahol kereskedők, csencselők, külföldi feketemunkások és kamionosok egész hada fordul meg nap mint nap. Lásd Icsó Attila kutatásai.

²⁵ Sajnos ez is jó üzletnek bizonyult. Egy olyan országban, ahol az egy emberre jutó öngyilkosságok száma olyan kiugróan magas, mint nálunk (ki kell mondanunk), az emberek problémamegoldó képessége igen alacsony szinten van. A gondok előli menekülés számos módja ismert. Alkoholizmus, öngyilkosság, és ha a piaci viszonyok engedik, a kábítószer-élvezés. A keleti maffiák pedig biztosítják az állandó kínálatot, amit egy másik réteg is igényel: a fiatalság. Egy felmérés szerint Budapest minden (!) diszkójában kapható marihuána, speed vagy extasy-tabletta! Amíg a mennyiségeket grammokban és tablettákban mérik, az árak pedig grammonként vagy tablettánként 3000 Ft-nál kezdődnek, addig mindig lesz kínálat ezekből az anyagokból.

²⁶ A rendőrség azonban ennek ellenére nem tart attól, hogy a piacok újrafelosztásáért alvilági háború robban ki. Ennek veszélye ugyanis csak akkor állna fenn, ha a piacokon túlkínálat lenne heroinból, és a csoportoknak meg kellene küzdeniük a legjobb árusítóhelyek feletti ellenőrzés jogáért.

²⁷ 1991-ben hagyták el a hivatalos szóhasználatlaltal "ideiglenesen Magyarországon állomásozó" szovjet csapatok az országot. A távozó katonák kiárusították fegyvereiket és löszereiket. Tizenéves diákok iskolákban

De ez még csak a kezdet volt. Ezt követően – elsősorban a FÁK országainak területéről – nukleáris fegyverek készítésére alkalmas anyagokat csempészték be Magyarországra, majd innen busás haszonnal tovább nyugatra. Magyarországon a nemzetközi szervezett bűnözés jelenlétének másik markáns példája volt az „olajmaffia” tevékenysége. Az „olajszőkítő”²⁸ bandák milliárdos haszonnal működtek.²⁹ Most, hogy ennek napja leáldozóban van, a szervezett bűnözés a gazdaság más területeivel kísérelte meg. Mindenesetre világossá vált, hogy a keleti (magyar–nemzetközi) bűnöző szindikátusok – egyfajta reakcióként a helyzet szélsőséges bizonytalanságára – jóval *diverzifikáltabban*, mint nyugati megfelelőik.

Jóllehet a magyarországi maffiák szervezettsége, bár a napról napra erősödik, nem hasonlítható össze a nyugati maffiák évszázadok alatt kiforrott és kiformalódott struktúrájával, de a lassan százéves múltra visszatekintő amerikai maffiáéval sem. A „keleti típusú slampos bünszövetkezet nem kínál teljes biztonságot a környezet bizonytalanságával szemben.” Még a piac sincs igazán felosztva. Ennek ellenére egyre nagyobb a veszély, hogy átveszik a hatalmat a gazdaság felett. A 98-as választások után hatalomra kerülő kormány ez irányú magatartása is meglehetősen ambivalens, hiszen míg egy oldalról meghirdette a bűnözés elleni hatékonyabb fellépést, új korrupciós-maffiaellenes törvényt kíván alkotni, addig ismert bűnözők felelősségre vonás nélkül távoznak a pénzzel együtt külföldre.

Az alábbi táblázat kísérlet a keleti és nyugati maffiák módszereinek, társadalmi megítélésének összehasonlítására

6. táblázat

A keleti (magyarországi) szervezett bűnözés sajátosságai a nyugati megfelelőekkel összevetve
--

adták-vették a fegyvereket, a nyugati határhoz közeli Győrben nem is forintért, hanem schillingért és márkáért. Egy kalasnyikov típusú gépkarabélyt már 50 DEM-ért lehetett venni.

²⁸ A 90-es évek nagy üzlete az olajszőkítés, vagyis az államilag szubvencionált fűtőolajból a megkülönböztető színezék vegyszeres kivonása, majd drága dízelüzemanyagként történő árusítása.

²⁹ Az olajszőkítés volt a nemzetközi szervezett bűnözés egyik fő területe a 90-es évek elején. Elsősorban a szlovák–magyar együttműködés volt jelentős. Ugyancsak Szlovákiába vezetnek a szálak Boros ismert vállalkozó meggyilkolásának ügyében, nyilatkozta Orbán Péter országos rendőrfőkapitány az MTV 1999. január 17-i adásában.

Az összehasonlítás szempontjai	Kelet-Európa (Magyarország)	Nyugat-Európa
Tevékenységi terület	Diverzifikáltabb a gazdasági bizonytalanságból következően, gyorsabb területváltás, gyorsabb alkalmazkodóképesség az új feltételekhez.	Kiválasztott területekre koncentrálódik (védelem, kábítószer, prostitúció).
A bűnözés hozadéka	Kiugró a társadalom legfelsőbb rétegeihez képest is.	„Belesimul” a társadalom megfelelő rétegébe.
Agresszió és terror	Erőszakos, parttalan, véres.	Kifinomult.
Eredet	Felsőbb rétegek, régi nomenklatúra.	Különböző rétegek.
Viszony az államhoz	Összefonódás, szoros kapcsolat.	Többnyire elkülönülő, ellenséges.
Hatókör	Egész ágazatok, régiók, országok.	Behatárolt gazdasági szegmensek.
A társadalom reakciója	Apatikus, esetenként csendesen támogató.	Elutasító, elitélő.
Jogi szankcionálás	Hiányos, „kiskapuk” tömegei.	Elvi jogi lefedettség.
A médiák szerepe	Megkopott szenzációhajhászás.	Erkölcsei ellehetetlenítés.
Felelősségre vonás – következmények	Néhány „kirakatper”, a nagyhalak (külföldön) eltűnnek.	Az esetek jó részében anyagi és morális következmény.

KÜLFÖLDI BŰNELKÖVETŐK ÉS A CIGÁNYSÁG MAGYARORSZÁGON

A külföldiek bűnözése Magyarországon a nyolcvanas évek közepéig jószerével ismeretlen vagy csak igen marginális kategória volt. Ez több okra vezethető vissza. Az egykori KGST-országok egymás közti turistaforgalma igazán nem volt jelentős, csekély fizetőképes keresletet jelentett, különösen a kelet felől érkező személyforgalom. A Szovjetunióból jövő utasforgalom pedig szigorúan szervezett és ellenőrzött keretek között folyt. Jóllehet szerény elemei fellelhetők a „bevásárló turizmusnak”. Ezt azonban szigorú határok közé szorította a vámellenőrzés.

Az *első döntő* változást a nyolcvanas évek hozták. Okai egyfelől a kommunista társadalmak fokozódó és nyilvánvaló funkciózavaraiban, másfelől a magyar gazdaság Nyugat felé nyitásában keresendők. A lengyel gazdaság látványos összeomlása, és a fokozódó jóléti igény Magyarországon is kitermelte a szürke és fekete árustruktúrát, kereskedelmi mennyiségi áruk kezdtek vándorolni át a határon. Erre a primitív, kistéte-

les kereskedelemre épült rá az egész régióban a fekete devizagazdaság, melynek szimbolikus alakjává a pályaudvari arab pénzváltó lépett elő.

Mára Magyarország kétségkívül bekapcsolódott mind útvonalként, mind célországként a nemzetközi bűnpiacba. Magyarország éppen földrajzi adottságainál fogva kedvező lehetőségeket kínál a nemzetközi szervezett bűnözésnek. Vélhetően a balkáni háború fegyverutánpótlása is kisebb részben hazánkon keresztül zajlott le. A magyar feketegazdaság „eredményesen” kapcsolódott be a Szerbia ellen hozott embargó kijátszásába, különösen az üzemanyag-csempészet területén működött „hatékonyan”.

A nemzetközi hálózathoz kötődnek a szervezett gazdasági és korrupciós bűncselekmények, amelyeket magyar vállalkozók a nyersanyag export-importja területén szomszédos államok cégeinek tevékeny közreműködésével követnek el. Ezzel szoros kapcsolatban folynak bizonyos pénzügyi manőverek, amelyek vegyesvállalatok, bankok, nagybefektető intézmények bevonásával piszkos pénzek tisztára mosására vagy nagy volumenű adó- és vámcsalásokra irányulnak.

Különösen veszélyes a pénzmosás Magyarországon kialakult technikája. Ismeretes például, hogy a szicíliai Nouva Camorrával kapcsolatban álló olasz Brenta „pénzmosását” Magyarországon végzik. Elsősorban a kaszinók hírhedtek a pénzmosási technikáról. (Magyarországon már 1995-ben 25 kaszinó működött, ebből 13 Budapesten.) Magyarországon banki törvényt hoztak a pénzmosás felderítésének elősegítésére, de mind ez ideig egyetlen lényeges esetet sem sikerült e szabályzás segítségével felderíteni.³⁰

Magyarországra szinte ellenőrizhetetlen mennyiségben özönlenek a távol-keleti csempészáruk, ismeretlen eredetű, hamis védjeggyel ellátott termék, mely féllégálisan kerül a fogyasztóhoz. Ugyanebbe a kategóriába tartozik a lopott autók kelet felé irányuló kereskedelme is. Az utóbbi évek néhány látványos esete hívta fel a figyelmet a nyugat felé tartó embercsempészetre és leánykereskedelemre. A legutóbbi időszakban megje-

³⁰ A szerző személyes beszélgetése Pintér Sándor belügyminiszterrel.

lent a szervkereskedelem is. Egyik legveszélyesebb jelenséggként ítélték meg a rendkívül gyorsan növekvő nemzetközi kábítószer-kereskedelem. Becslések szerint a bűnüldözés hálóján fennakadt kábítószerforgás a tényleges forgalomnak csupán 1%-a. A kérdés társadalmi megítélését tükrözi a drogok legalizálásáról folytatott sajtóvita is. Az egyetlen jó, ami elmondható a főváros droghelyzetéről, hogy a kokainkereskedelem és -fogyasztás szinte elenyésző a kokainéhoz képest. Ez azonban sovány vigasz, hiszen a kábítószer egyre nagyobb teret hódít, és már nemcsak a diszkóban, hanem akár a metrókijáratoknál és a virágboltokban is kapható valamennyi változata.³¹

1997-ben a határőrizeti szervek 14 000 bűncselekményt lepleztek le, melyek elkövetési értéke 49 milliárd Ft-ot tett ki, egy évvel később már 15 000 bűncselekményre derül fény, az elkövetési érték az egy évvel korábbinak csaknem dupláját tette ki (84 milliárd Ft).³²

Az idegen bűnelkövetők és bűncselekmények kezelése Magyarország számára különösen nehéz helyzetet teremt. A török-arab, ázsiai (India, Pakisztán, Banglades, Afganisztán) világból származó bűnelkövetőket etnikai jegyek alapján nehéz felismerni, hiszen könnyen összetéveszthetők a magyar lakosság mintegy 10%-át kitevő cigányokkal. Sőt a szomszédos országokból származó bűnelkövetők jó része magyarul beszél. A környező országból származó bűnelkövetők száma az elmúlt évek során megsokszorozódott.

A zseblobások elkövetőinek fele nem is a magyar, minden második külföldi. A „vendégbűnözők” szinte kizárólag román állampolgárságúak. Nem határon túli magyarok, hanem Bukarest környékéről érkező zsebtolvajok, akik az idegenforgalmi szezon kezdetétől az év végi nagy bevásárlásokig fővárosunkban portyáznak. A magyar és román állampolgárságúak között képzettségüket tekintve is különbség van. A magyar zsebesek

³¹ Az 1998-as év egyik legemlékezetesebb felderítése volt, amikor a rendőrség egyik újjalotai lakásban működtetett „labort” számolt fel. Itt ukránok állítottak elő kábító hatású lötytyöt nitrohigítóból, ipari szeszből, glukózból és mákból.

³² Interjú Bencze Józseffel, a Gazdaságvédelmi Koordinációs Bizottság vezetőjével. Elhangzott az MTV Kriminális c. műsorában 1999 január 10-én.

ugyanis általában családi hagyományként tanulják ki a mesterségüket: a fogások apáról fiúra, sőt anyáról lányra szállnak, az elkövetők jelentős része ugyanis nő. A külföldi gyanúsítottak kihallgatása során kiderült, hogy Bukarest környékén még egy amolyan zsebesiskola is működik.³³

A külföldi bűnelkövetők között szép számban megtalálhatók a szerbek is, ők azonban a „nehézfiúk”, és többnyire a brutális gyilkosságok írhatók a számlájukra. A környező országokból származó bűnelkövetők felelősségre vonását nehezíti, hogy az ellenük való fellépés tovább növeli a Magyarország és a környező országok közötti feszültséget.

Az ázsiaiak – döntően kínaiak és vietnamiak – hatalmas részt hasítottak ki maguknak a magyarországi illegális iparcikk-kereskedelemből, s mint ezt jó néhány eset is bizonyítja, magukkal hozták speciális szervezettségüket, amely szinte lehetetlenné teszi a mélyebb felderítést.

A közvélemény – sajnálatos módon – a bűnözést egyértelműen azonosítja a cigány lakossággal. Tény az, hogy az összes ismertté vált bűnelkövetők között arányában messze a cigány lakosság vezet (cca. 70% az összes bűnelkövető százalékában). Ez a tény is arra utal, hogy a cigány lakosság is a rendszerváltás „áldozata”, hiszen az elbocsátásoknál is elsősorban a cigány lakosság érintett,³⁴ az általános modernizációs folyamatok is úgy hatottak a cigányságra, hogy a hagyományos cigány foglalkozási ágak –vályogvetés, teknővájás, köszörülés – kihaltak, és ezzel a cigányság létalapja tűnt el. Ezzel egyidejűleg bomlott fel a cigányság hagyományos család-nagycsalád értékrendje: a prostitúció – mind női, mind férfi vonatkozásokban – szinte uralkodó kereseti forrássá vált. Érdekes jelenségként írható le, hogy a cigányság körében tapasztalható bűnözés meglehetősen „belterjes” kapcsolatrendszerű, és többnyire az ország- és etnikai határokon belül marad.

³³ Zsebesiskola a szomszédban. In: Népszabadság 1999. január 19.

³⁴ A cigányság nagy részét segédmunkásként az építőipar foglalkoztatta. Az építőipari nagyvállalatok jórészt tönkrementek.

FENYEGETŐ OROSZ SZERVEZETT BŰNÖZÉS

Etnikai-nemzetiségi hovatartozást illetően a rendszerváltást követően főként a szovjet utódállamok „képviselői”: oroszok, ukránok, moldávok, fehéroroszkok alkották a nemzetközi szervezett bűnözés magját, velük találkoznak leggyakrabban a szervezett bűnözés elleni rendőrség egységeinek nyomozói. Az orosz és ukrán bűnözők a kilencvenes évek legelején kerültek Magyarországra, akkor még főként mint a szerveződobben lévő magyar alvilág testőrei, „tanácsadói”. Hamarosan átvették a hatalmat a teljes éjszakai élet felett. 1996-ban azonban az alvilág pénztárosaként ismert „Kisbandi” eltűnt az alvilág pénzével, és így forráshiány lépett fel az alvilágban. Ezt követte az *érdekerületek újrafelosztása* az 1997–98-as években, ami látványos utcai leszámolásokba, robbantásokba, a közbiztonság rohamos romlásába torkollott.

1998 júliusában Budapesten nemzetközi konferencia foglalkozott a globalizálódó alvilág kérdésével. A konferencia résztvevői megállapították, hogy Oroszországban a bűnszövetkezetek ellenőrzik a bankok és nagyvállalatok 40-60%-át. Elhangzott, hogy az orosz bűnszövetkezet nem alulról építkezik, a szervezetek úgy jönnek létre, hogy a bukott politikai rendszer képviselői a gazdaság vezető pozícióinak elfoglalása közben a bűnözők segítségét is igénybe veszik. A magyar vonatkozások kapcsán elhangzott,³⁵ hogy az orosz alvilág megkezdte egyes magyar nagyvállalatok részvényeinek felvásárlását. A konferencia résztvevői megállapították, hogy „bár a szervezett nemzetközi alvilág nem épült még be az államapparátusba..., a szervezett alvilág érdeklődik a hatalom gyakorlói iránt..., hogy a rendőrség már indított eljárást korrupt banktisztviselők és állami alkalmazottak ellen, akik kenőpénzért folyósítottak hitelt, illetve adtak jogellenesen állami támogatást olyanoknak, akiket az nem illet meg.”³⁶

³⁵ Utalás Lengyel László ismert politológus a konferencián kifejtett véleményére.

³⁶ Interjú Ignác István dandártábornokkal. Globalizálódik az alvilág: In: Népszabadság. 1998. július 25.

VÉDEKEZÉS

A magyar rendőrségnek jelenleg több mint harminc ország hatóságával van kifejezetten szervezett bűnözés elleni együttműködésről szóló megállapodása. Magyarország a tervek szerint már 1999-ben küldhet összekötő tisztet az új nemzetközi bűnüldöző központba, Hágába, és az év második felében felállhat a magyar nemzeti csoport is. Jogilag ugyan az EU-csatlakozásig nem leszünk tagjai a szervezetnek, de az együttműködés teljes körű lehet.

KITEKINTÉS

A rendszerváltás eufóriájában még a szakemberek közül is sokan bíztak abban, hogy a széteső szocialista gazdaságban eluralkodó erőszak és gazdasági bűnözés helyébe a piacgazdaságra jellemző kölcsönösség és méltányosság lép. Ehelyett azonban – egy évtizeddel a radikális váltás után – a bűnözés nemhogy csökkenne, de megállíthatatlanul növekszik, s egyike az átmenet legsikeresebb „iparágainak”. Nem volt ez más, *mint válasz az „átmenet” bizonytalanságaira.*

Bár a gazdasági bűnözés terjedése komplex, és a világon sok helyen tapasztalható jelenség, mégis határozott és oksági összefüggés fedezhető fel a rendszerváltás és a kelet-európai gazdaságok növekvő kriminalitása között. A bűn és az erény a legfejlettebb piacgazdaságokban sem különül el egymástól, a legális és illegális, az erkölcsös és erkölcstelen kibogozhatatlanul összefonódik. Az összefonódás mértéke, az egyik vagy másik komponens túlsúlya történelmi koronként változó. Az átmeneti időszakokban azonban megnő a negatív tényezők ráhatása, amit az egyén szubjektív érzékelése még felerősít.

A bűnöző magatartási mód, az átmenet felerősíti az ezredvég globális bizonytalanságát, megtoldva azt más lokális, illetve regionális bizonytalansági tényezőkkel. „Sajátos bizonytalansági faktor a posztszocialista gazdaságokban az évtizedekig uralkodó szabályok érvénytelenné válása, új gazdasági szereplők tíz- és százezreinek színre lépése, a korábbi infor-

mációs csatornák és gazdasági hálózatok összeomlása.” Mindez teljesen áttekinthetlenné teszi a külső környezetet a piac szereplői számára. „A kifürkészhetetlen piacon csak kevés igazán megbízható jelzés van, amelyekre támaszkodva várakozásokat alakíthatnánk ki. Miközben túlon túl is nagy bőség van a jövő magatartás lehetséges jelzéseiből.”³⁷ A rendszer szabadságfokának hirtelen megnövekedésével a korábbi kötött, egyszerű gazdasági minták helyett a lehetséges magatartások sokasága áll elő, alig lehet kiszámítani a partnerek várható reakcióit.

Gazdaságilag a rendszerváltás utáni időszak rendkívül ambivalensen értékelhető. Az általánosan elfogadott véleménnyel szembe meggyőződésem, hogy nem eredeti tőkefelhalmozás, hanem csupán tőkeátcsoportosítás jött létre, hiszen a gazdaság összteljesítménye, a GDP éveken keresztül negatív előjelű volt, mialatt a külső és belső államadósság drámai módon megnőtt. A privatizációból származó bevételek több mint fele eltűnt, (az Antall-kormány idején 90%-a), másik felét a költségvetési hiány fedezésére (csökkentésére) fordították. Valami egészen sajátos módon a költségvetési hiány mégis egyre nőtt, a fedezetükre kibocsátott államkötvények banki forgalmazása (évi 40% körüli hozam) hatalmas nyereséget hozott a bankoknak, így nem is kényszerültek a tényleges banki funkciók ellátására, azaz a vállalkozásfinanszírozásra. (1990–96 között 60%-kal csökkent a bankok vállalkozásfinanszírozási tevékenysége és 73%-kal a lakossági hiteligények kielégítése.) Ennek ellenére évente sok milliárdos nagyságrendű bankkonszolidációra került sor a költségvetés terhére. Az ördögi kör bezárult.

Mindez teljesen érthető módon drámai társadalmi értékvesztést eredményezett. A meghirdetett polgári értékrend helyébe a „rablás erkölcs”³⁸ lépett.

Mindezen negatív folyamatok ellenére nem elképzelhetetlen, hogy a privatizáció befejezésével a bűnözés helyzete talán normalizálódni fog.

³⁷ Kemény Szabolcs: Flexibility and Trust: Production Markets and Role Production in the Hungarian Economic Transformation. *Acta Oeconomica*. Vol. 49. No. 1–2. 91.

³⁸ Menyhay Imre: i. m. 177.

Ez azonban nem jelenti a gazdasági bűnözés eltűnését, sőt jelentős csökkenését sem. Előre jelezhető azonban, hogy a lehetőségek szűkülése a csökkenés irányába hat.

Ezt a folyamatot erősíti, hogy a gazdálkodó szervek egy részében a gazdasági tevékenység teljesen elszakad a bűnöző folyamatoktól, főleg azokban, amelyeket már leszármazottak, örökösök vagy új tulajdonosok birtokolnak és irányítanak. Ugyanakkor továbbra is, az ellenkezője is megfigyelhető a folyamatnak. Szinte minden egyes szervezetnél előfordulnak kisebb-nagyobb visszaélések, adóeltitkolás, tb- és vámtartozás megfizetésének évek óta elhúzódó elmulasztása. Kétséges, hogy mennyire lehet az egyik legnagyobb veszélyt, a fertőző hatás kivédeni. Ha ugyanis a gazdasági élet egyik szereplője illegális módszerrel előnyre tesz szert, hovatovább a többi szereplő is úgy érzi, hogy ő is kénytelen illegális utat választani, hogy állja a versenyt. Ha pedig a bűnözői módszerek elterjednek, létrejön a szervezett bűnözés, ami megingatja az állami politikai apparátust, a társadalom tartópilléreit. A fertőző hatás veszélyét előrevetíti, hogy a bűnök és bűnözők hiába lepleződnek le akár ország-világ előtt, kellő bizonyítékok hiányában a vádemelés még hosszan várhat magára, vagy egyszerűen elmarad.

A gazdaság és a jogrendszer stabilitása után várható csak a gazdasági bűnözés mérséklődése. Ebbe tartozik a gazdasági feltételek olyan javulása is, amely nem kényszerít különféle jogon kívüli megoldások, joghézagok keresésére, amelyekről a jogsértést csak hajszal választja el.

Sajnos a gazdasági feltételek javításának pénzügyi feltételei még hosszú ideig hiányoznak, és a gazdaságot szabályozó jogrendszer viszonylagos stabilitásától is mesze vagyunk. Mindez azt sugallja, hogy a gazdasági bűnözés mai nagyságrendjével még évekig számolnunk kell.

Felmerül a kérdés, hogy a gazdasági bűnözés jövőbeni folyamata ugyanezeket a jellemzőket tartalmazza-e, mint amelyeket eddig tárgyaltunk. A válasz az, hogy alapvetően igen. Változni főleg a nagyságrend és intenzitás fog. A bűnözés a jövőben is alkalmazkodni fog a gazdaság rendszeréhez, és lépéselőnye is természetéből fakadóan megmarad.

A szervezett bűnözés *társadalmi-gazdasági romboló* hatását csak becsülni lehet, ténylegesen felmérni nem. Egy azonban bizonyos, hogy az átmeneti országok gazdaságaiban, így Magyarországon is, a jelenség még károsabb, mint a fejlett piacgazdaságú országokban, hiszen itt egy demokratikus rend kiépítésének folyamatát rombolja, így sokkal károsabb hatást tud kifejteni, mint egy már kiépített piacgazdaság rendszerén belül. Hiszen hogy lehetne az állampolgáron számon kérni az adómorált, amikor egyetlen bank „konszolidációja” címén 200 milliárd Ft-ot terhelnek rá az adófizetőkre, majd a konszolidáció után kormánybankot hoznak létre, és ezzel hatalmas politikai osztogatásnak³⁹ nyitnak lehetőséget. Ez alatt pedig a csillagászati méretű hiányt előidéző bankvezetés felelősei a száműzetés keserű Sacher-tortáját eszik Bécsben. A megoldást pedig a kormány az adórendőrség felállításában látja, mialatt az adóhatóságok a titkosrendőrségek számára csaknem korlátlanul átjárhatóvá teszik a személyes információkat tartalmazó adatbázisokat. Óhatatlanul vetődik fel a kérdés, hogy hiteles-e a szervezett bűnözés ellen meghirdetett harc, mialatt magas köztisztviselői pozícióban maradnak emberek, akik ellen köztörvényes büntetőeljárás folyik, vagy mialatt teljes alrendszeret vontak ki az ellenőrzés alól, és tudatosan nyirbálták meg a parlament ellenőrző szerepét azzal, hogy megakadályozták a kormány kétes ügyeit vizsgáló bizottságok felállítását.⁴⁰

A jövő nagyon elgondolkoztató, hiszen bár „nem épült híd a politika és az alvilág között, de az alvilág nem ül a babérjain, hanem mindent elkövet azért, hogy folyamatosan építse ezt a hidat”.⁴¹

³⁹ A kiváló publicista, Holly István satirikus írásában (Lala, a gyáva rabló. In: Ez a hét III./38. 4.) kimutatja, mennyivel jobb lenne a költségvetés számára, ha a magyar bankokat egyszerűen kirabolnák, hiszen így a zsákmány elköltése során legalább a veszteség egy része adó formájában megtérülne.

⁴⁰ Magyar Bálint: Keleti építőkockák. In: Népszabadság 1999. január 9.

⁴¹ Nyilatkozta Demeter Ervin a polgári titkosszolgálatokat irányító miniszter politikai államtitkára. In: Népszava. 1998. december 29.

Hivatkozások

Bűnök és bűnözők. In: Cégvezetés. 1997. július

Büntetés, In: HVG melléklet 1997. október 4.

DICZIG István: A gazdasági bűnözés új jelenségei. In: Gazdaság és Társadalom. 1993. 2.

DICZIG István: A magyarországi bűnözés várható alakulása az ezredfordulóig. Tanulmány. 1985.

LOTSPEICH Richard: Crime in the Transition Economies. In: Europa-Asien Studies, Vol. 47, 4, 1995.

Magyarország közepesen korrump. In: Népszabadság 1998. szeptember 24. In: Népszabadság

MENYHAY Imre: Adalékok Káin esti meséjéhez. Gazdaság és szocializáció a jelenkori liberális társadalomban. Akadémiai Kiadó. 1998

MENYHAY Imre, Voltunk, megvolnánk – leszünk? Püski, 1996.

Organised criminality and security in Europe, EC 1995.

Őrző-védő cégeket működtetnek a maffiózók. In: Magyar Hírlap 1998. november 4.

Statisztikai Évkönyv. 1998.

Tisztára mosott milliárdok Magyarországon. In: Világgazdaság. 1998. május 20.

Világszerte nő a feketegazdaság. In: Világgazdaság 1998. január 19.